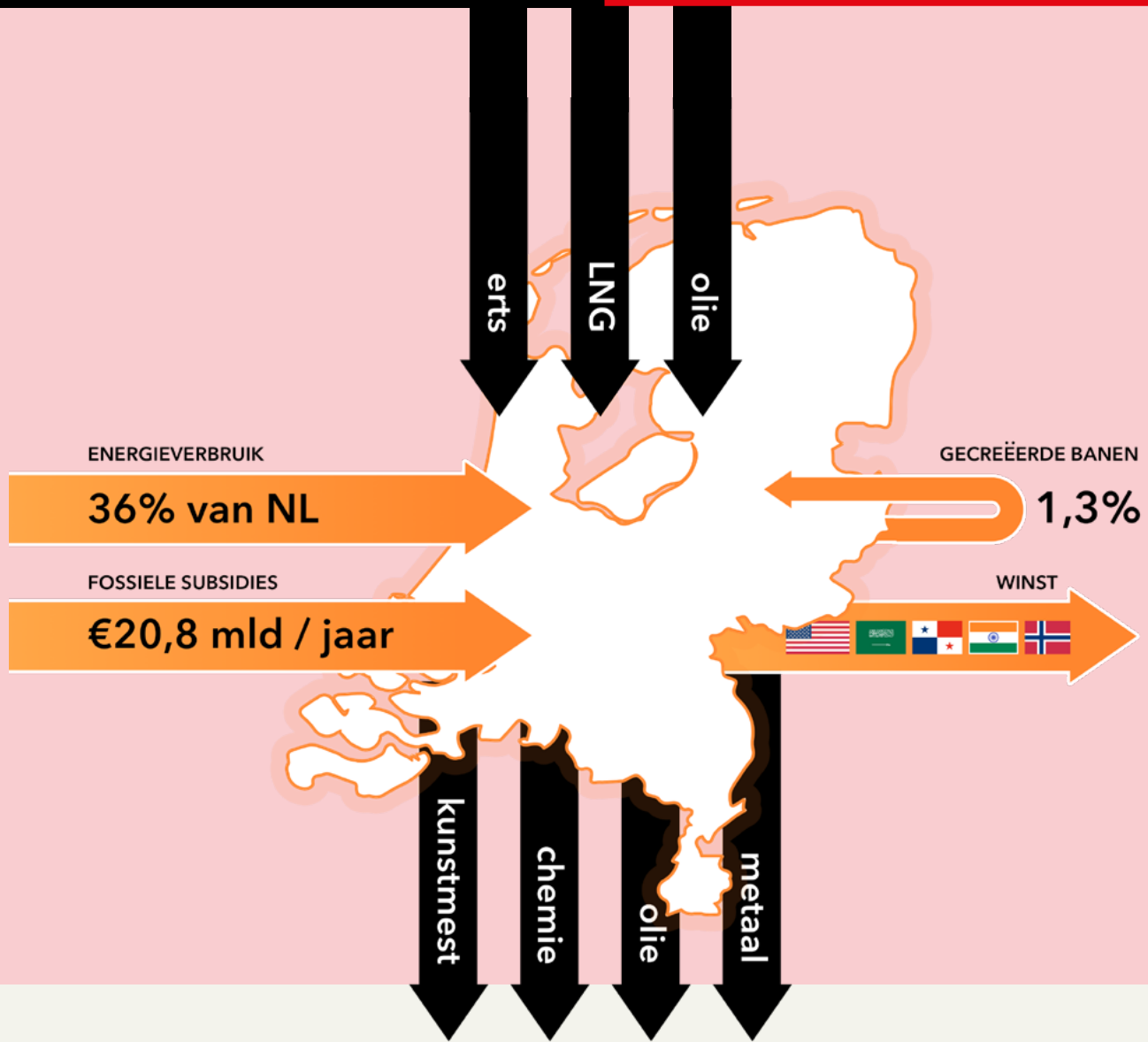

De energie-intensieve basisindustrie: Hoge kosten, weinig baten

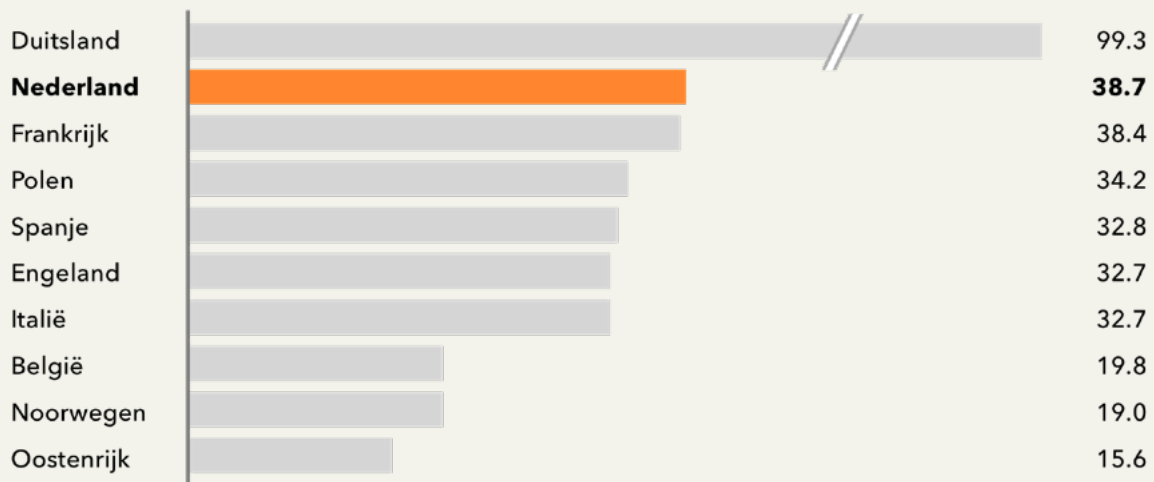
Inbreng rondetafelgesprek 16 mei 2024
Boris Schellekens & Rodrigo Fernandez, SOMO

SOMO

Uitstoot energie-intensieve basisindustrie Europa top-10

Megaton CO₂-eq, 2022

Samenvatting

- Onze aanbevelingen in dit position paper benadrukken de noodzaak om **fossiele subsidies af te bouwen** en te **investeren in toekomstbestendige sectoren**, zoals de hoogwaardige maakindustrie.
- De omvang van fossiele subsidies in de energie-intensieve basisindustrie bedraagt jaarlijks **€20,8 miljard** en vormt een rem op de transitie naar duurzame economische activiteiten.
- Het gaat om een cluster van bedrijven die **grondstoffen importeren** die we hier niet meer hebben (olie, ijzererts, zinkerts, of LNG voor kunstmest) om met goedkope energie (mede dankzij subsidies) halffabricaten te produceren, grotendeels **voor de export**.
- Alle bedrijven in de energie-intensieve basisindustrie zijn **in handen van buitenlandse bedrijven**. Al jaren dalen investeringen en stijgen de beloningen voor aandeelhouders – en de Nederlandse belastingbetaler betaalt de kosten.
- Gemeten in absolute emissies – **38,9 megaton in 2022** – is de basisindustrie in Nederland de nummer 2 in Europa. De basisindustrie in Nederland is onevenredig groot: kleiner dan Duitsland maar groter dan landen als Frankrijk, Polen of Spanje.
- De groei van de basisindustrie in Nederland is historisch bepaald door bewust beleid en het **gas uit Groningen**, maar moet worden herzien door veranderingen in het mondiale energielandschap. Regio's als Spanje, Scandinavië en IJsland zullen structureel lagere energiekosten krijgen, nu Nederland het (door het wegvallen van Gronings gas) moet doen met geïmporteerd LNG of waterstof.
- Het nieuwe wereldwijde energielandschap gaat de locatie van de basisindustrie bepalen. **Zelfs met steun van de overheid** zal de basisindustrie hierdoor op termijn grotendeels **uit Nederland verdwijnen**, naar regio's met zowel klimatologische als geologische voordelen.
- De energie-intensieve basisindustrie legt een **onevenredig groot beslag op onze energie** (36%), ontvangt een onevenredige hoeveelheid fossiele subsidies (52%) en draagt slechts 1,3% bij aan onze werkgelegenheid.
- **Verplaatsing, een geplande weglek, van de basisindustrie maakt ruimte** voor de hoogwaardige maakindustrie. Kennisintensief met een hogere toegevoegde waarde, vormt de maakindustrie de basis voor onze economie van de toekomst.
- Bijvoorbeeld, netcongestie. De hoogwaardige maakindustrie heeft moeite met elektrificeren, simpelweg omdat er vaak geen ruimte is, mede door **de energie-intensieve basisindustrie die een onevenredig grote vraag op onze elektrificatie legt**.
- In de jaren '70 hebben we met miljarden subsidie de RSV-werf in stand gehouden, om alsnog in 1983 failliet te gaan. De parlementaire enquête die volgde was duidelijk: sluiting was onvermijdelijk en de politiek heeft dit te lang niet willen erkennen.
- Laten we niet weer dezelfde fout maken. Vasthouden aan de energie-intensieve structuur die in het verleden tot stand is gekomen onder inmiddels verdwenen condities, betekent een rem op de **ontwikkeling van hoogwaardige industrie** en andere **toekomstbestendige economische activiteiten**.

Concrete aanbevelingen om fossiele subsidies af te bouwen:

1. **Schaf alle fossiele subsidies, waarover op nationaal niveau beslissingsrecht is, zo snel mogelijk af.**
2. **Voer compenserend nationaal beleid door voor subsidies die onder de Europese wetgeving vastzitten.**
3. **Trek op met de Internationale Coalitie Fossiele Subsidies om de impact van afschaffing te maximaliseren over zoveel mogelijk landen.**
4. **Strategische zelfvoorzienendheid kan niet op het schaalniveau van Nederland. Agendeer en initieer een industrie-politiek op Europees niveau met een allocatie van energie-intensieve industrie die past bij de het energielandschap van de toekomst.**
5. **Toon de politieke moed om echte keuzes te maken en bied het ambtelijk apparaat de handvatten en budgetten om snel en effectief een rechtvaardige transitie te leiden.**

De energie-intensieve basisindustrie: Hoge kosten, weinig baten

De energie-intensieve basisindustrie is met €20,8 miljard per jaar een grootgebruiker van fossiele subsidies, maar het bestaansrecht van deze industrie in Nederland is twijfelachtig

De totale fossiele subsidies bevatten meer dan 30 maatregelen, bedragen tussen €39,7 – 46,4 miljard¹ en bestrijken meer dan 10 sectoren. Het rondetafelgesprek van vandaag legt de focus op een van de grootste ontvangers van fossiele subsidies: de energie-intensieve basisindustrie. Dit is een cluster van bedrijven dat zich bezighoudt met de productie van olie, metaal, chemische stoffen en kunstmest. Zij profiteren hierbij van kunstmatig goedkoop gehouden energie, mede dankzij €20,8 miljard zie Annex 1 aan fossiele subsidies. Maar deze industrie voegt weinig waarde toe. Zij leveren veelal halffabricaten, grotendeels voor de export. Hiervoor moet zij op grote schaal grondstoffen importeren (olie, ijzererts, zinkerts, of LNG voor kunstmest), wat duur, onduurzaam en niet toekomstbestendig is. En de winst? Die verdwijnt naar buitenlandse aandeelhouders.

Door bewust beleid heeft Nederland een onevenredig grote energie-intensieve industrie, die 36% van onze energie verbruikt maar weinig maatschappelijke impact levert

De energie-intensieve basisindustrie is immens geworden in Nederland. Van alle nationale basisindustrieën is de Nederlandse, met naar schatting 38,9 megaton CO₂-uitstoot, de tweede grootste in Europa. Achter Duitsland, maar groter dan landen als Frankrijk, Polen of Spanje – met twee tot drie keer meer inwoners. In Nederland legt de basisindustrie een onevenredig groot beslag op onze energie (36%) en Rijksbegroting (€20,8 miljard), zonder een significante maatschappelijke bijdrage te leveren. De basisindustrie draagt namelijk slechts 1,3% bij aan onze werkgelegenheid, namelijk 124.000 banen (zie Annex 2 voor de methodologische toelichting).

De basisindustrie is in Nederland vanaf eind jaren '50 door bewust beleid hard gegroeid

De groei van de energie-intensieve basisindustrie vond plaats in een periode waarin de gasvoorraden in Groningen oneindig leken en het klimaatprobleem niet bekend was. Maar de opbouw van deze industrie is niet vanzelf gegaan. Toen de gasvoorraden in Groningen werden ontdekt, eind jaren '50, was het heersende beeld dat kernenergie de toekomst had en gas voorbij zou streven als voordelige energiebron. Om zoveel mogelijk voordeel te halen uit de gasvoorraden werd deze industrie snel en doelbewust uitgebreid². Ook de Hoogovens (nu Tata) en de Nederlandse Stikstof Maatschappij (nu Yara) vinden hun grootste uitbreidingen in die jaren.

Het nieuwe wereldwijde energielandschap gaat de locatie van de basisindustrie bepalen: Deze industrie zal op termijn grotendeels naar meer voordehandliggende regio's gaan vertrekken.

De wereld van nu is niet meer de wereld waarin de basisindustrie zich in Nederland vestigde. Gas is schaars geworden en klimaatbeleid noodzakelijk. Het energielandschap is wereldwijd bezig met een radicale verschuiving. In landen zoals Spanje en Portugal liggen de structurele kosten voor wind- en zonne-energie lager, in Scandinavië is er een overdaad aan waterkracht, en in IJsland is geothermie in opmars. De energiekosten in deze regio's, direct of indirect via waterstof, zullen structureel lager (komen te) liggen dan in Nederland, die het moet gaan doen (door het wegvallen van Groningse of Russisch gas) met geïmporteerd LNG of waterstof. Het resultaat van deze verandering, zo schrijft CE Delft³, is dat economische activiteiten naar de energiebron zullen verschuiven. Zelfs met steun van de

overheid (subsidies) zal de basisindustrie hierdoor op termijn grotendeels uit Nederland verdwijnen, naar regio's met zowel klimatologische als geologische voordelen.

Dochterondernemingen van buitenlandse bedrijven zien dit aankomen: al jaren dalen investeringen en stijgen de beloningen voor aandeelhouders - en de belastingbetaler betaalt de kosten

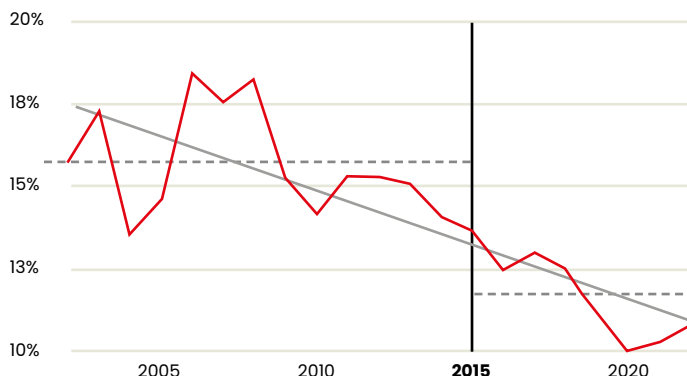
Bedrijven in de basisindustrie erkennen het schuivende energielandschap en spelen hierop in. Alle bedrijven in de Nederlandse basisindustrie zijn in handen van buitenlandse holdings (zoals Yara, Shell, Nyrstar, Tata, etc). Deze bedrijven hebben de afgelopen 20 jaar steeds minder geïnvesteerd in productie-faciliteiten, terwijl de uitkeringen aan hun aandeelhouders zijn toegenomen. Uit een financiële analyse, zie Annex 2.5, is duidelijk dat het niveau van kapitaalinvesteringen als percentage van de omvang van de kapitaalgoederen, na het akkoord van Parijs is teruggelopen van 15,8% naar 11,7%. De uitkeringen naar investeerders is juist toegenomen: ten opzichte van de nettowinst zijn de uitkeringen gestegen van 57,2% naar 92%. Het akkoord van Parijs heeft, ondanks de goede intenties, deze trend niet doorbroken.

Het is niet mogelijk om een inschatting te maken van de winst die door dochterondernemingen naar buitenlandse moederbedrijven gestuurd worden, vanwege twee redenen. Ten eerste rapporteren van de 42 bedrijven in de sector slechts 24 hun financiële gegevens bij de KvK over hun dochterbedrijven, en de beschikbare data stamt vaak uit 2021 of zelfs 2020. Ten tweede wordt vaak de winst in dochterondernemingen gedrukt om zo min mogelijk winstbelasting in Nederland te betalen. Shell rapporteert - als uitzondering - wel per land belastinggegevens en laat een duidelijk beeld zien. In 2022 had Shell Nederland \$126 miljard omzet, 32% van Shell's totale omzet (\$386). De winstmarge daarentegen was in Nederland 0,67%, ten opzichte van de mondiale winstmarge van 16,6%. Dus ook al maakte Shell ruim 32% van hun omzet in Nederland, ze betaalde hier slechts 2% van hun belasting.⁴

Doordat meer geld is uitgekeerd en minder is geïnvesteerd, heeft de energie-intensieve industrie een gebrek aan handelingsperspectieven voor zichzelf gecreëerd - waarvoor de overheid nu aan het compenseren is. Wie gaat dadelijk de transitiekosten betalen, of de saneringskosten als deze dochterbedrijven vertrekken?

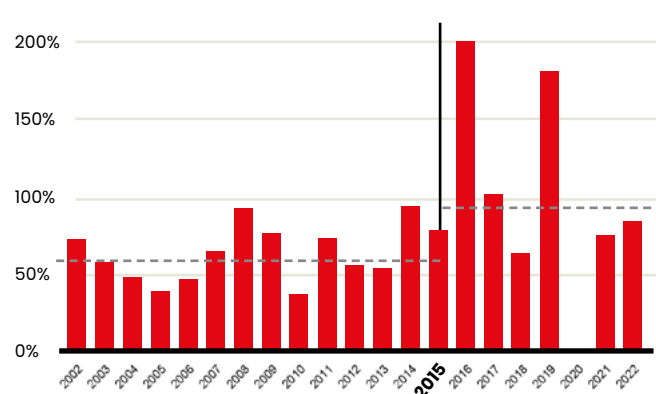
Investeringsratio, berekend tussen materiële investering en materiële vast activa (PPE)

— Investeringsratio (% CAPEX van PPE)
 - - - - gemiddelde voor en na 2015

Beloningsratio, berekend tussen totale uitkering (dividend en inkoop eigen aandelen) en netto winst.

■ Beloningsratio (% uitbetaling over netto winst)
 - - - - gemiddelde voor en na 2015

Analyse van Refinitiv data, gemiddelde over 19 bedrijven in de basisindustrie (zie Annex 2.4).

* 2020 is weggelaten toen winsten door Corona afnam maar betalingen doorging, beloningsratio werd 1982%

Wat is het langetermijnplan en wie gaat de rekening betalen?

Zolang de variabele kosten door fossiele subsidies gedrukt worden zal de productie hier (deels) blijven en zullen alternatieve, duurzame ontwikkelingen worden afgeremd. Toch is het onvermijdelijk dat de basisindustrie uiteindelijk zijn deuren in Nederland zal sluiten, tenzij de staat blijvend de variabele kosten (zie kader) en/of de transitiekosten vergoedt (in het geval van Tata lopen die op tot boven de €3 miljard⁵). Maar ook dan zijn er niet genoeg alternatieve energiedragers voor iedereen. Dit alles vraagt om helderheid. Wat is het langetermijnplan? Welke keuzes maakt Nederland in het licht van de groeiende schaarste van alle productiefactoren? Doormodderen en keuzes vermijden brengt uiteindelijk hogere publieke kosten met zich mee. Terwijl de aandeelhouder onverminderd goed wordt bediend, wachten bedrijven met vergroenen tot er nieuwe subsidies zijn toegezegd – vaak zonder dat de fossiele subsidies verdwijnen.

Het voorbeeld van Yara. Moederbedrijf Yara International ASA te Noorwegen

Dalende investeringen, stijgende beloning van de aandeelhouders en subsidie op maat van de overheid

Een voorbeeld hiervan is Yara. We zien dat de kapitaalinvesteringen daalden als percentage van de omvang van de kapitaalgoederen. Bij het gehele Yara-concern (het moederbedrijf met alle wereldwijde activiteiten) daalde dit van 18% in 2009⁶ naar 10% in 2021. Bij Yara Sluiskil BV, de productiefaciliteit in Nederland, waren de kapitaalinvesteringen in 2021 12,5% van de omvang van de kapitaalgoederen.⁷

Deze investeringen heeft het dochterbedrijf in Sluiskil gedurende deze periode niet afdoende aangewend om los te komen van de fossiele energie. Ondertussen bedroeg de totale beloning van de aandeelhouders door het moederbedrijf, van 2016 (vlak na het akkoord van Parijs) tot 2022, maar liefst 131% van de nettowinst.

Nu praat het kabinet met het dochterbedrijf in Sluiskil over een subsidie van €30 miljoen om de CO₂ uit de kunstmestproductielijn af te vangen en op te slaan met CCS⁸. Daarnaast zal de Noorse overheid de eerste 10 jaar van het samenwerkingsproject met andere private partijen voor 75% van de operationele kosten (2,3 miljard euro in 10 jaar) op zich nemen en alle financiële risico's afdekken.⁹

Op deze manier wordt van bedrijven geen enkele verantwoordelijkheid of toekomstbestendigheid gevraagd en staat de overheid altijd klaar met een vangnet, terwijl vooral de aandeelhouders profiteren. Dit gaat ten koste van de Nederlandse burger.

Het voorbeeld van Nyrstar Moederbedrijf Trafigura (Farrington foundation) te Panama

Onder druk van de lobby probeert de overheid de kosten te drukken, in een poging de energie-intensieve basisindustrie op korte termijn hier te behouden

Zinkproducent Nyrstar (427 medewerkers, €151 miljoen omzet in 2020) heeft eind 2023 de productie stilgelegd vanwege de hoge energieprijzen¹⁰. Mede dankzij een lobby vanuit VNO-NCW¹¹ heeft het kabinet in april 2024 besloten de eerder afgeschafte fossiele subsidie IKC-ETS opnieuw in te stellen¹². Dit betreft een regeling die energie-intensieve bedrijven compenseert in gemaakte kosten van het Europese emissiehandelssysteem (ETS). Alhoewel Nyrstar een volledig geëlektrificeerde productielijn heeft (die 1% van onze nationale elektriciteitsbehoefte verbruikt) ontvangt Nyrstar kostencompensatie. Hierdoor kan Nyrstar nu herstarten (weliswaar met een verminderde productiecapaciteit¹³), maar duurzame vooruitzichten voor de lange termijn ontbreken nog altijd – en de werking van het ETS wordt zo tenietgedaan.

Leren uit het verleden: niet blijven zitten op een zinkend schip

Het is niet de eerste keer dat we doorgaan met het subsidiëren van een industrie die onvermijdelijk zijn deuren gaat sluiten. De fossiele subsidies remmen de noodzakelijke aanpassingen af en brengen uiteindelijk hoge kosten met zich mee, zoals we al eerder leerden van het RSV-debacle. Toentertijd (1983) had de Nederlandse overheid, in een periode van meerdere decennia, 2,5 miljard gulden gestoken in de RSV-scheepswerf, dat de concurrentie niet aankon met goedkopere producten uit Zuid-Korea en Japan. Uiteindelijk ging de RSV-werf alsnog failliet in 1983. De parlementaire enquête die volgde was duidelijk: sluiting was onvermijdelijk en de politiek heeft dit te lang niet willen erkennen¹⁴.

Fossiele subsidies remmen de noodzakelijke aanpassing

Ook nu zitten we weer in zo'n situatie. Fossiele subsidies geven een verkeerd prijssignaal af. Ze ontnemen de grote energieverbruikers de prikkels om zich aan te passen aan het nieuwe energielandschap. Deze subsidies creëren een ongelijk speelveld en blokkeren toekomstbestendige activiteiten en sectoren. Ze ontnemen de overheid ook de financiële middelen om op een effectieve manier de energietransitie te bespoedigen. Een rechtvaardige transitie waarbij de transitielasten eerlijk verdeeld worden en de vervuiler betaalt, wordt op deze manier onmogelijk. Economen Van Wijnbergen, Van der Ploeg en Gautier stellen: "Fossiele subsidies zijn toch echt de verwarming die tegen de airco in werkt"¹⁵. Ze verlagen de effectiviteit en verhogen de kosten van al het bestaande klimaatbeleid, inclusief het Europese handelsstelsel ETS. Het vormt een blokkade voor de noodzakelijke groene *creatieve destructie*.

Verplaatsing, een geplande weglek, van de basisindustrie maakt ruimte voor de hoogwaardige maakindustrie, de basis voor onze economie van de toekomst

Voor een shock-wave van directe weglek hoeven we niet bang te zijn; dit proces wordt vertraagd door de stranded assets die de bedrijven achterlaten als ze hun productie verplaatsen. En dat er uiteindelijk bedrijven uit de basisindustrie verdwijnen – een mate van *geplande weglek* – is alleen maar gunstig omdat we daardoor ruimte maken voor de verduurzaming en uitbreiding van de hoogwaardige maakindustrie: creatieve destructie bij uitstek. Dit vraagt om keuzes, om aanpassingen (inclusief het waarborgen van de belangen van werknemers) in goede banen te leiden.

Een hoogwaardige maakindustrie heeft de toekomst: relatief laag energie-intensief maar met veel toegevoegde waarde en maatschappelijke werkgelegenheid

De "industrie" wordt vaak over één kam geschoren, maar onderscheid moet worden gemaakt tussen de energie-intensieve basisindustrie en de hoogwaardige maakindustrie. De hoogwaardige maakindustrie vormt de ruggengraat van de Nederlandse economie en zal in de toekomst alleen maar belangrijker worden. De maakindustrie is relatief laag energie-intensief, gebruikt slechts 6% van de energie. Echter, de maakindustrie is kennisintensief, met een hogere toegevoegde waarde, en levert 9% van de werkgelegenheid (Zie Annex 2.4). Voorbeelden als metaalverwerking, machinebouwers of voedselproducerende bedrijven, bedrijven die allen relatief laag-energie intensief zijn en meer werkgelegenheid bieden (zie Annex 2.1 voor categorisatie).

Het behouden van de energie-intensieve basisindustrie in Nederland is voor de hoogwaardige maakindustrie niet nodig

De hoogwaardige maakindustrie heeft behoefte aan aluminium en zink, maar die halffabricaten kunnen eenvoudig internationaal worden ingekocht, vaak nu al veel goedkoper dan hier in Nederland tegen te produceren valt. Ze zijn daarom niet afhankelijk van de locatie van waar deze halffabricaten geproduceerd zijn. Deze productieketens kunnen prima functioneren met de import van halffabricaten uit het buitenland, net zoals in de periode in 2024 waarin Nyrstar dicht was.

Ruimte maken voor elektrificatie: keuzes maken

De hoogwaardige maakindustrie heeft moeite om te elektrificeren omdat er vaak simpelweg geen ruimte is. Ook de energietransitie in de bebouwde omgeving, cruciaal om de klimaatdoelen te halen, heeft veel last van het gebrek aan ruimte voor elektrificatie en moet concurreren met bedrijven. Er staan nu al 9.400 bedrijven op de wachtlijst voor elektrificatie¹⁶. De energie-intensieve basisindustrie legt een onevenredig grote vraag op onze elektrificatie. Om de totale raffinagesector en de basischemie (een deel van de energie-intensieve industrie) te elektrificeren is, naar schatting van Investico, in totaal 350 miljard kilowattuur nodig¹⁷, drie keer zoveel elektriciteit als er vorig jaar beschikbaar was.

Als voorbeeld: Zinkproducent Nyrstar (met slechts 427 medewerkers en €151 miljoen omzet in 2020) is goed voor maar liefst 1% van het totale elektriciteitsverbruik in Nederland (~1 miljard kWh). Het sluiten van Nyrstar maakt een aansluiting vrij op het hoogspanningsnet, waardoor *letterlijk* ruimte vrijkomt voor (bijvoorbeeld) een batterijopslag om lokale netcongestie tegen te gaan en meer bedrijven te elektrificeren. Dit is al eerder gebeurd. Waar eerst de inmiddels failliete aluminiumproducent Adler zit, is Gigastorage in aanbouw, een batterij met 5 gigawatt opslag¹⁸. Meer partijen in de regio kunnen hierdoor duurzaam worden geëlektrificeerd.

Afschaffen van fossiele subsidies geeft de financiële ruimte om een solide sociaal plan te realiseren voor alle werknemers

Het technisch personeel dat hun baan verliest bij de sluiting kan, door de krapte op de arbeidsmarkt, grotendeels makkelijk elders een baan vinden¹⁹. Door het verminderen van fossiele subsidies komen financiële middelen vrij om een solide sociaal plan verder te ondersteunen. Werknemers zijn een steeds waardevoller productiefactor. Strategisch beleid moet daarom ook rekening houden met de behoefte en mogelijkheden van Nederlandse werknemers. Dit vraagt om een sterkere institutionele capaciteit van de overheid die de groeiende schaarste van verschillende productiefactoren (werkgelegenheid, elektrificatie, waterstof, koolstofruimte) erkent en hierop gaat sturen.

Voor strategische autonomie moeten we investeren in Europese productie van groene grondstoffen

Voor strategische autonomie valt veel te zeggen. Vraag naar producten als zink zal immers wel verminderen (door de toenemende circulaire economie), maar niet verdwijnen. Desondanks is het voor de hoogwaardige maakindustrie niet nodig om juist hier in Nederland de basisindustrie te behouden. De meeste waarde in de keten wordt toegevoegd van het halffabricaat naar het eindproduct. Om te zorgen dat onze maakindustrie toekomstbestendig is, moeten we zorgen dat er een betrouwbare aanvoer van (groene) halffabricaten is. Voor strategische autonomie moeten we op Europese schaal investeren in gebieden met geschikte geologische en klimatologische omstandigheden. Bijvoorbeeld Zweden voor zinkproductie: een land met een overdaad aan groene energie en goed voor 4%²⁰ van de wereldwijde zinkerts-export. Hetzelfde is mogelijk (en gebeurt al) voor de toevoer van duurzaam groen staal. Zo heeft Italië, bijvoorbeeld, een 7-jarig contract afgesloten met Zweden voor groen staal²¹. Om te zorgen dat onze hoogwaardige maakindustrie kan verduurzamen is ruimte nodig én een goede toevoer van duurzaam geproduceerde grondstoffen.

Concrete aanbevelingen om nu aan de slag te gaan met de afbouw van fossiele subsidies

1. Schaf alle fossiele subsidies, waarover op nationaal niveau beslissingsrecht is, zo snel mogelijk af.

Elimineer vrijstellingen voor inzet van fossiele brandstoffen voor de productie van metaal, kunstmest en plastics. Deze aanbeveling geldt niet alleen voor de basisindustrie, maar ook breder zoals voor de opwekking van elektriciteit en verlaagde tarieven in de tuinbouw. Accepteer geplande weglek, en gebruik de vrijgekomen ruimte (zowel fiscaal als op het elektriciteitsnet) om de hoogwaardige maakindustrie te verduurzamen.

2. Voer compenserend nationaal beleid door voor subsidies die onder de Europese wetgeving vastzitten.

Zet in op een internationaal afbouwpad. Maar waar dit niet mogelijk is, voer compenserend nationaal beleid door. Bijvoorbeeld, vrijstellingen voor raffinaderijen liggen Europees vast, maar alternatief nationaal beleid is mogelijk. Zoals een jaarlijkse vastrecht om een bepaald volume te produceren, of het beprijzen van andere uitstoot zoals zwaveldioxide, stikstofdioxide, ammoniak of fijnstof. Ook deze aanbeveling geldt breder dan de industrie alleen: ook de luchtvaart kan, via een vliegheffing naar ticketklasse en afstand, progressief belast worden.

3. Trek op met de Internationale Coalitie Fossiele Subsidies om de impact van afschaffing te maximaliseren over zoveel mogelijk landen

Accepteer dat het een onmogelijke opgave is om unanimititeit te behalen in Europa om wijzigingen in de Europese Energiebelastingrichtlijn door te voeren. Nederland is als bovengemiddeld grote uitstoter al invloedrijk. We moeten die invloed gebruiken om in de Internationale Coalitie Fossiele Subsidies landen als België en Frankrijk mee te krijgen in hervormingen, en de coalitie Europees uit te breiden – wat immers wél haalbaar is. We zullen dit niet door heel Europa realiseren, maar hoe meer landen meekomen, hoe groter de impact.

4. Strategische zelfvoorzienendheid kan niet op het schaalniveau van Nederland. Agendeer en initieer een industrie-politiek op Europees niveau met een allocatie van energie-intensieve industrie die past bij de het energielandschap van de toekomst.

Strategische autonomie, of zelfvoorzienendheid, wordt de komende jaren belangrijk. Dit lukt niet op het nationale niveau. Ondanks de circulaire economie zal de vraag naar groene basisgrondstoffen blijven bestaan. Investeer, net zoals Italië bijvoorbeeld doet, in de toelevering van groen staal (of zink) vanuit Zweden. Er moet op Europees niveau gewerkt worden aan een allocatie van energie-intensieve industrie die past bij het energielandschap van de toekomst.

5. Toon de politieke moed om echte keuzes te maken en biedt het ambtelijk apparaat de handvatten en budgetten om snel en effectief een rechtvaardige transitie te leiden.

Alle cruciale productiefactoren (werkgelegenheid, elektrificatie, waterstof, koolstofruimte, subsidies, publieke investeringen) gaan te maken krijgen met een groeiende absolute schaarste die niet met geld op te lossen is. De transformatie die voor ons ligt, is ongekend. Keuzes over de rechtvaardige en effectieve verdeling zijn dan ook onvermijdelijk. Voorkom het uitstellen van keuzes die de toekomstbestendige ontwikkeling van Nederland afsnijden. Voorkom het doormodderen met een productiestructuur uit het verleden. De toekomst kunnen we zelf vormgeven, maar alleen als we keuzes maken en de middelen beschikbaar stellen om deze te realiseren.

Annex 1. Overzicht fossiele subsidies voor de energie-intensieve basisindustrie

Regeling, conform Miljoenennota 2024	Totaal (€ miljoen)	Aandeel %	Basisindustrie (€ miljoen)
Vrijstelling gasbelasting voor niet-energetisch gebruik	85	100%	85
Energiebelastingvrijstelling voor metallurgische en mineralogisch procedés	123	100%	123
Vrijstelling voor elektriciteit gebruikt voor chemische reductie en elektrolytische procedés	12	100%	12
Vrijstelling in de kolenbelasting voor dual en non-energetisch verbruik	71	100%	71
Raffinaderijvrijstelling – energiebelasting	74	100%	74
Raffinaderijvrijstelling – accijns	26	100%	26
Vrijstelling non-energetisch verbruik minerale oliën (nafta)	14,000	100%	14,000
Degressieve tariefstructuur energiebelasting aardgas	2,387	49%	1,158
Degressieve tariefstructuur energiebelasting elektriciteit	6,633	29%	1,913
Indirecte kosten compensatie ETS en fossiele elektriciteit	186	90%	168
Gratis EU ETS rechten	3,553	90%	3,213

De fossiele subsidies zijn conform de Miljoenennota 2024²² gecategoriseerd naar de energie-intensieve basisindustrie. Een nieuwe subsidie is de indirecte kostencompensatie voor ETS en fossiele elektriciteit, deze is april 2024 aangenomen en geldt met terugwerkende kracht over kosten gemaakt in 2023²³. Deze subsidie is van toepassing op bedrijven die direct onder de ETS vallen, of bedrijven die grote hoeveelheden fossiele elektriciteit gebruiken.

Voor de toekenning van het degressief energiebelastingstelsel is gekeken naar de CBS tabel “Aardgasverbruik bedrijven; belastingschijf”²⁴ voor gas en “Elektriciteitsverbruik bedrijven; belastingschijf”²⁵ voor elektra. De selectie van SBI sectoren is aangehouden conform de categorisatie. Het tarief 2020 is gehanteerd voor de berekening van de degressiviteit²⁶. Voor de toekenning van de Indirecte kostencompensatie en gratis EU ETS-rechten is gekeken naar de toekenning van gratis rechten²⁷, waar de installaties toegekend zijn aan de basisindustrie.

Annex 2. Toelichting methodologie en berekeningen

2.1 Categorisatie energie-intensieve basisindustrie

Het splitsen van de industrie naar energie-intensieve en hoogwaardige is gedaan op basis van SBI-codes, om aan te sluiten met CBS. De energie-intensieve basisindustrie omvat: Aardolie-industrie (19), Chemische industrie (20), Rubber- en kunststofproductindustrie (22) en Basismetaalindustrie (24). De overige industrie (code 10 tot 33, exclusief Tabaksindustrie) wordt gezien als hoogwaardige maakindustrie.

2.2 Europees overzicht uitstoot

De EU rapporteert naar uitstoot per installatie²⁸, waarbij de installatie zelf een activiteitcode heeft gekregen. Deze zijn net anders dan de SBI-code. Voor de basisindustrie: 21 tot 26, 28, 37, 40 tot 43. Veel van installaties vallen echter onder “combustion of fuels”, hetgeen vaak (niet altijd) een energiecentrale is. Vaak staan deze installaties in dienst van één specifieke fabriek. De link kan dan via de eigenaar of locatie gelegd worden. Bijvoorbeeld NL-383, ovens voor Shell Nederland Chemie B.V., valt onder de basisindustrie. Of NL-188, de kolencentrale van Vattenfall ingezet voor Tata Steel, tevens basisindustrie. Deze correcties zijn doorgevoerd voor alle landen in Europa.

2.3 Energieverbruik per sector

Op basis van het door het CBS gerapporteerde energieverbruik per sector²⁹ is een inschatting gemaakt over de energie-intensieve basisindustrie en de hoogwaardige maakindustrie. De categorisatie naar SBI-codes is gebruikt, met als aanvulling dat Cokesfabrieken, Hoogovens en Olieraffinaderijen als energieproducent zijn meegenomen in de basisindustrie. Er is daarom gekeken naar het totaal energieverbruik van 2715.2 PJ, met 985 PJ verbruik bij de basisindustrie en 170 bij de maakindustrie.

2.4 Overzicht werkzame personen per sector

Op basis van door het CBS gerapporteerde Werkzame personen per sector³⁰ is een inschatting gemaakt over de energie-intensieve basisindustrie en de hoogwaardige maakindustrie. Dezelfde categorisatie naar SBI-codes is gebruikt, hetgeen levert: 124,300 werkzame personen in de basisindustrie tegen 816,300 werkzame personen in de maakindustrie. Het totaal werkzame personen in 2022 was 9,541,000³¹.

2.5 Financiële analyse energie-intensieve basisindustrie

Alle bedrijven die de Nederlandse energie-intensieve basisindustrie vormen, zijn in handen van buitenlandse holdings. Met LSEG refinitiv is een analyse gemaakt van 19 bedrijven waarvan financiële data beschikbaar is. De brutoinvesteringen worden berekend als ratio tussen de CAPEX en de materiële vaste activa (PPE).

De beloningsratio is berekend op basis van uitgekeerd dividend of ingekochte aandelen. Constructies waarbij aandelen worden geherwaardeerd zijn niet meegenomen. Deze constructie is, bijvoorbeeld, toegepast bij OCI N.V. begin 2024, waarbij ter waarde van €2,4 miljard belastingvrij is teruggevloeid richting aandeelhouders³². Deze constructie is de afgelopen 10 jaar populairder geworden. Dit betekent de uitkering richting aandeelhouders de afgelopen 10 jaar meer is dan deze cijfers presenteren. Het jaar 2020 was uit de analyse gehaald omdat, wegens Corona, de winsten van bedrijven hard daalde terwijl de beloningen richting aandeelhouders enigszins in lijn bleven. De ratio dat jaar was 1982%.

Geraadpleegde bronnen

1. Miljoenennota 2024, "Fossiele Subsidies", <https://www.rijksfinancien.nl/miljoenennota/2024/bijlage/1848724>
2. Sven Ringelberg, 2021, "De Nederlandse Aardgastransitie", ISDN 978-94-6301-328-4
3. CE Delft (April 2023) "Verkenning van een fossielvrije industrie Productie binnen het carbonbudget" <https://natuurenmilieu.nl/app/uploads/Verkenning-van-een-fossielvrije-industrie-CE-Delft-juni-2023.pdf>
4. Shell Tax report 2022, <https://reports.shell.com/tax-contribution-report/2022/>
5. NRC, "Verduurzaming van de industrie stagneert, tot frustratie van alle betrokkenen", 17 april 2024, <https://www.nrc.nl/nieuws/2024/04/17/verduurzaming-van-de-industrie-stagneert-tot-frustratie-van-alle-betrokkenen-a4196377>
6. alle cijfers voor de holdings van bedrijven zijn berekeningen op basis van data dat afkomstig van LSEG refinitiv, zie Annex 2.5 voor de methodologische toelichting.
7. Jaarrekening Yara Sluiskil B.V. 2021, p 21
8. De VEMW, "Maatwerksubsidie voor Yara Sluiskil om CO₂-emissie te reduceren", Oktober 2023, <https://www.vemw.nl/nieuws-bericht/2023/10/25/Maatwerksubsidie-voor-Yara-Sluiskil-om-CO2E2%82%82-emissie-te-reduceren>
9. Bellona, "Norway's Longship CCS project", Oktober 2020, https://network.bellona.org/content/uploads/sites/3/2020/10/Longship-Briefing_Bellona-1.pdf
10. Nyrstar, "Nyrstar Budel's zinksmeltactiviteiten worden op care & maintenance gezet", Jan 2024 <https://www.nyrstar.com/resource-center/press-releases/nyrstar-budels-zinksmeltactiviteiten-worden-op-care-maintenance-gezet>
11. VNO-NCW: "Voorlopige herinvoering indirecte kostencompensatie draagt bij aan herstart Nyrstar", april 2024 <https://www.vnoncwbabantzeeland.nl/voorlopige-herinvoering-indirecte-kostencompensatie-draagt-bij-aan-herstart-nyrstar/>
12. Wijziging van de begrotingsstaten van het Ministerie van EZK voor 2024, Memorie van toelichting, 18 april 2024, <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2024D14401&did=2024D14401>
13. Nyrstar, "Nyrstar Budel's zinksmeltactiviteiten worden op care & maintenance gezet", 30 april 2024, <https://www.nyrstar.com/resource-center/press-releases/nyrstars-zinksmeltactiviteiten-in-budel-worden-opnieuw-opgestart>
14. Sjoerd Keulen, "1983: 'Brussel' nekt RSV", oktober 2022 https://www.researchgate.net/publication/364597617_1983_Brusseel_nekt_RSV
15. Van Wijbergen et. al., "Fossiele subsidies zijn toch echt de verwarming die tegen de airco in werkt", okt 2023, <https://esb.nu/fossiele-subsidies-zijn-toch-echt-de-verwarming-die-tegen-de-airco-in-werkt/>
16. Netbeheer Nederland, 21 februari 2024, "Wachlijsten nemen toe", <https://www.netbeheernederland.nl/artikelen/nieuws/wachlijsten-nemen-toe>
17. Investico, "Nederlandse industrie rekent tot 2050 op aardolie", juni 2023, <https://www.platform-investico.nl/onderzoeken/nederlandse-industrie-rekent-tot-2050-op-aardolie>
18. Giga Storage, "Giga Storage will develop energie storage on the former DAMCO site", april 2023 <https://giga-storage.com/giga-storage-gaat-grootschalig-energieopslag-ontwikkelen-op-het-voormalige-damco-terrein/>
19. Intelligence Group, "De arbeidsmarktverkenning rondom Tata Steel", Januari 2023, https://www.greenpeace.org/static/planet4-netherlands-stateless/2023/01/7ccd3cbe-final_arbeidsmarktverkenning_tatasteel_20230123.pdf
20. World Top Exports, "Top Zinc Exporters by Country", <https://www.worldstopexports.com/top-zinc-exporters-by-country/>
21. H2 green steel, "H2 Green Steel in €1.79 billion green steel deal with Marcegaglia", Mei '23, <https://www.h2greensteel.com/latestnews/h2-green-steel-in-179-billion-green-steel-deal-with-marcegaglia>
22. Bijlage 25 Fossiele Subsidies, Miljoenennota 2024, <https://www.rijksfinancien.nl/miljoenennota/2024/bijlage/1848724>
23. Wijziging van de begrotingsstaten van het Ministerie van EZK voor 2024, Memorie van toelichting, 18 april 2024, <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2024D14401&did=2024D14401>
24. CBS Aardgasverbruik bedrijven; belastingschijf, SBI2008, <https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/85188NED/table?dl=A5296>
25. CBS Statline, Elektriciteitsverbruik bedrijven; belastingschijf, SBI2008, <https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/85187NED/table?dl=A528F>
26. Tabellen tarieven milieubelastingen, https://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/belastingdienst/zakelijk/overige_belastingen/belastingen_op_milieugrondslag/tarieven_milieubelastingen/tabellen_tarieven_milieubelastingen
27. European Commission, EU Emissions Trading System, Verified Emissions for 2022 https://climate.ec.europa.eu/document/download/8f79885d-c567-4db2-9711-71ee8a29a037_en?file-name=policy_ets_registry_verified_emissions_2022_en_1.xlsx
28. European Commission, EU Emissions Trading System, Verified Emissions for 2022 https://climate.ec.europa.eu/document/download/8f79885d-c567-4db2-9711-71ee8a29a037_en
29. CBS Energiebalans; aanbod en verbruik, sector <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/83989NED/table?dl=A5253>
30. CBS Bedrijfsleven; arbeids- en financiële gegevens, per branche, SBI 2008 <https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/81156ned/table?dl=A524A>
31. CBS Werkzame beroepsbevolking; anciënniteit <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/85274NED/table?dl=A5334>
32. Volkskrant, "Balletje balletje met basisboekhouden", Mei 4 2024, <https://www.volkskrant.nl/economie/balletje-balletje-met-basisboekhouden-b97a0993/table?dl=A5334>